

WILLEM BARENTSZ

OVERWINTEREN OP NOVA ZEMBLA

1596 Willem Barentsz voer van koud naar kouder om uiteindelijk vast te lopen in koudst. Op zijn eerste zoektocht naar een noordoostelijke doorgang naar China liep hij bijna vast in pannenkoekenijs, ontelbare schijven ijs zo ver het oog reikte. Hij zag Spitsbergen, de hoeken van Nova Zembla en de straat naar de Karazee en keerde prompt om. In zijn herinneringen voeren de kou en de beelden van walrussen en ijsberen mee.

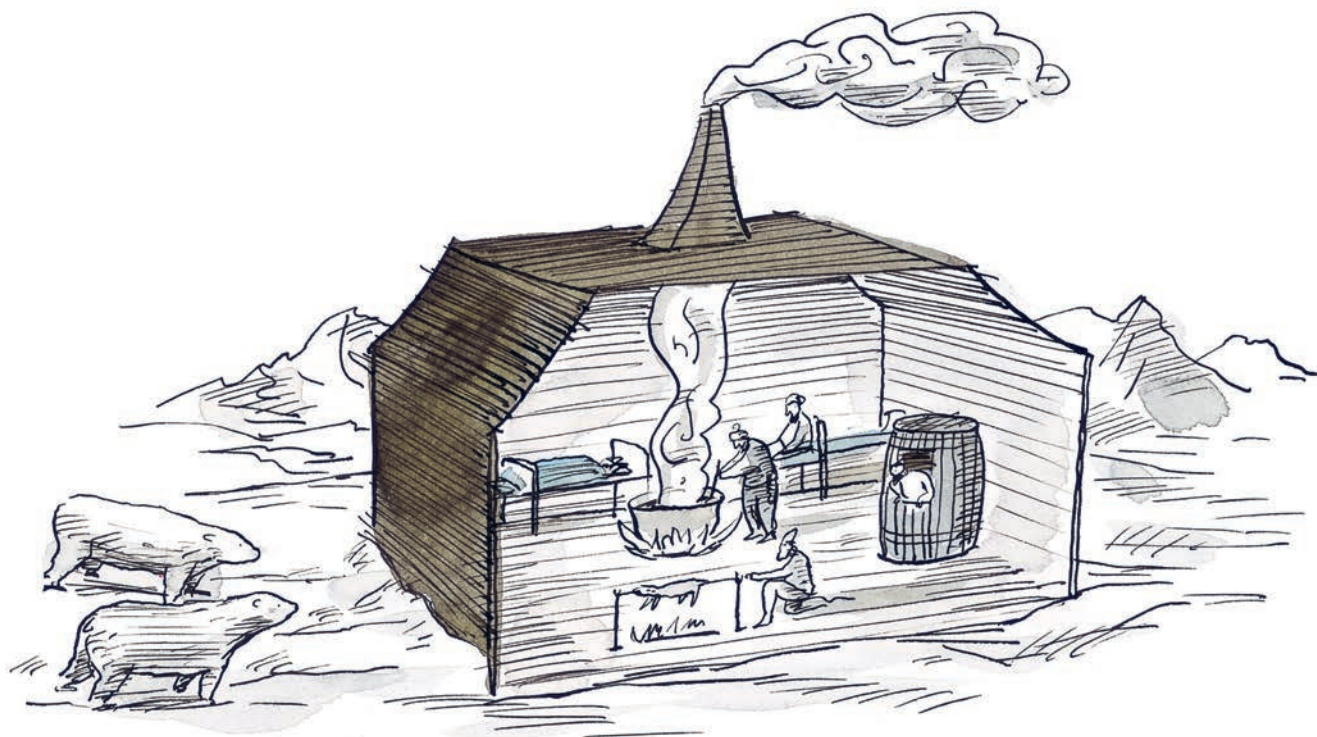
Op zijn tweede reis had pakijns hem bijna opnieuw te pakken. Op zijn derde reis zeilde hij noordelijker en ontdekte hij Bereneiland, om vervolgens de steven naar het westen en langs Spitsbergen te wenden. Hij nam behendig de Nassaukaap en voer, sterk gehinderd door kruierend ijs, om het noorden van Nova Zembla heen. Dat had Barentsz niet moeten doen: het pakijns was hem deze keer wel te snel af. Hij en zijn mannen overwinterden in onmenselijke omstandigheden en timmerden ten einde raad hun schip om tot het Behouden Huys. De spijkers bevroren op de lippen van zijn scheepsvolk. Met dubbele kleding trokken ze

zich terug in hun kooien, ze dichtten de ramen en de schoorstenen om de warmte binnenskamers te houden en kleumden hongerig en kuchend de winter door. Toen een paar mannen bijna stikten in de rookwalmen gooiden de sterksten de schoorsteen en de ramen weer open. Bijna was het gezelschap in de snijdende koude omgekomen van de hitte in het krot. In het donkerste van de poolnacht kenden ze slechts één verzetje: een warm stoombad in een omgebouwd wijnvat.

In de lente liet Barentsz het Behouden Huys weer ombouwen tot twee sloepen. Met zeventien man vatten ze na tien maanden bivakkeren de terugreis aan, maar Barentsz redde het niet en legde het loodje. Er was geen doorkomen aan de zee van ijs in de noordoostelijke doorgang naar de Stille Oceaan. Nog niet.

NAAM	<i>Willem Barentz</i>
LEEFDE	<i>Van 1550 tot 1597</i>
NATIONALITEIT	<i>Nederlander</i>
BEROEP	<i>Zeevaarder, wetenschapper, poolonderzoeker</i>
VERVOERMIDDEL	<i>Schip</i>
DRIJFVEER	<i>De noordoostelijke doorvaart naar Indië vinden</i>
ONTDEKTE	<i>Bereneiland en Spitsbergen</i>
DUUR	<i>Zijn derde en laatste reis liep van 1596 tot 1597.</i>
IMPACT	<i>Was belangrijk voor het in kaart brengen van de omgeving van de Noordpool.</i>
WEETJE	<i>Met de ontdekking van Spitsbergen begon de walvisvangst in de Noordelijke IJfzee. Walvissen leverden traan en traan diende voor lampolie, zeep, kaarsen...</i>

Spitsbergen is Groenland niet

Willem Barentsz was zeeman, kaartenmaker, ontdekkingsreiziger en poolonderzoeker, maar het zat hem niet mee. Zijn drie expedities leverden niet de beoogde winst op en de laatste reis was uitgelopen op een ramp. En toch. Barentsz bracht tal van eilanden om de Noordpool in kaart, hij verzamelde een schat aan kennis en behoorde tot de eerste mensen die zo hoog in het Noorden overwinterden. Hij ontdekte Bereneiland en Spitsbergen (hij dacht dat het Groenland was) en beweerde dat de Noordpool tegelijk hemels en hels was. Het leer van zijn schoenen bevroor aan zijn voeten.

Een afscheidsbrief in een kruithoorn

Willem Barentsz liet een afscheidsbrief na die pas in september 1876 in een kruithoorn is teruggevonden, dat is een hoorn waarin het fijne poeder van buskruit steekt. Die brief wordt 'het Cedelken' genoemd. Barentsz legde in zijn epistel verantwoording af: hij schreef waarom hij niet verder had gekund, legde uit dat de voorraden op waren, dat hij en zijn bemanning doodziek en bekaf waren, dat het ijs hen verrast had. In zijn klaagzang schreef hij ook te hopen zijn thuishaven ooit weer te zien. Hij besloot zijn schrijven met: 'Amen.'

Het Nova Zembla-effect

Het was 24 januari 1597. De zon ontwaakte veertien dagen vroeger dan voorzien en zag er als een dun lijntje uit, of als een platte zandloper. Ze vroegen God wat er scheelde. Leden Barentsz en zijn scheepslui aan zinsbegoocheling? Wat ze zagen was het Nova Zembla-effect, een luchtspiegeling veroorzaakt door snel wisselende temperaturen. Onderzoekers deden er vierhonderd jaar over om het effect te verklaren. Het was geen grap van een god.

De draak van de Noordpool

Adam Scotus, een godsdienstgeleerde uit de twaalfde eeuw, zwoer dat op de Noordpool een drakenkop heen en weer draaide die alle slechtheid over de wereld uitspuwde. Over dat monster rept Barentsz met geen woord. Zag de theoloog spoken? Visioenen? De dertiende-eeuwse Perzische geograaf Zakariya al-Qazwini schreef dat de noordelijke winter een straf en een plaag is die gezichten doet vervagen en de huid doet barsten. 'De grond daar is als vlamdende flessen, de lucht als stekende wespen en de snijdende kou doet de mensen verlangen naar het hellevuur', wist hij.

